

2008. október 15.

Tisztelt Mihail Boriszovics!

Nagyon örülök, hogy kapcsolatba léphettem Magával. Családom történetéhez tartozik, hogy nagyapáim összesen több mint húsz évet ültek, barátaim, a „hatvanasok” nemzedékéből, szintén letették a maguk obulusát. A téma különben az orosz irodalom számára is fontos, olyannyira, hogy éppen múlt hónapban írtam előszót egy rendkívül sokoldalú, ám meglehetősen vitatott személyiség, Eduárd Limonov *Börtönről börtönre* című könyvéhez. Úgy alakult, hogy mostanában még a gyermekek körében is a *Bűn és bűnhődés*t népszerűsítem, amelyben megint csak a börtönök történetéről, a büntetések módjáról, stb. van szó. Ezért, ha valóban sikerül találkozunk – aminek szívből örülnék –, erről beszélgetnék. Hiszen ismeri a két nézőpontot: Szolzsenyicin úgy gondolta, hogy a börtöntapasztalat megedzi az embert és önmagában is nagyon értékes, a másik rab, a kevésbé szerencsés, Varlam Salamov viszont úgy vélte, a börtöntapasztalat használhatatlan a normál életben, és a börtönön kívül nem alkalmazható.

Julij Danyiellel barátok voltunk utolsó éveiben, és bár nem szeretett arról az időszakról beszélni, mégis az a benyomásom alakult ki, hogy fontos tapasztalat volt számára, s nem légüres térbe hullott, hanem ráakódott harctéri em-

lékeire. Mindenesetre Magának még korai, hogy a múltra emlékezzék – még éli a maga jelen idejét. Hogy tud majd szembesülni vele? Nem érzi úgy, hogy az egész csak rossz álmom? Érdekelne, hogyan változott az értékrendje: mik azok a dolgok, amelyek kinti életében fontosnak tűntek, de a lágerben értéküket veszítették? Keletkeztek-e új, belső utak, érte-e váratlan belső élmény?

Levelém – bocsássa meg ezt nekem! – nem szándéktalan: mindenki folyton Magáról beszél, Magát emlegeti; egyesek számára harcos és éleslátó politikus, mások előtt elrettentő példa, de akárhogy is, a helyzete szüntelen vitatéma, és a figyelem Maga iránt nem lankad. Annak idején Anna Ahmatova azt mondta, mikor Brodskijt száműzték: „Micsoda életrajzot írnak kis vörösünknek!”. Önnek valóban „írják” az életrajzát, és jó lenne, ha erről múlt időben beszélhetnénk. Ez is az egyik oka annak, amiért szeretnék Önnel találkozni és beszélgetni.

Tisztelettel:
Ljudmila Ulickaja

2

2008. október 15.

Tisztelt Ljudmila Jevgenyjevna!

Nagyon köszönöm levelét és támogatását. Megértettem érdeklődésének okait. Meg kell jegyezni, hogy ezek az orosz értelmiség nagy részére jellemzőek. De sajnós, a börtön nem a legjobb tapasztalat. Ezt illetően hozzám közelebb áll Salamov, mint Szolzsenyicin. Úgy vélem, álláspontjuk különbözőségének oka az, hogy Szolzsenyicin megengedhetőnek ítélte az autoriter, vagyis a börtönmódszereket alkalmazó kormányzati formát, de mint „humanista”, elengedhetetlen tapasztalatnak tartotta, hogy a csinovnyik a

vesszőt a saját hátán próbálja ki. Ez tiszteletre méltó, de én nem osztom ezt a véleményt.

A börtön az antikultúra, az anticivilizáció színhelye. Itt a jó rossz, a hazugság igazság. Itt söpredék neveli a söpredéket, a jóra való ember pedig mélységesen szerencsétlennek érzi magát, mivel semmit nem tehetnek ebben a visszataszító rendszerben.

Nem, ez túlzás, tehetnek és tesznek is, de borzasztó látni, miként maradnak a felszínen naponta csupán néhányan, miközben többtucatnyi emberi sors a mélybe süllyed. És mennyire lassan, meg-megtorpanva, visszafordulva haladunk előre.

Az én túlélési receptem: tanulni a megértést és a megbocsátást. Minél jobban és mélyebben értem a másikat, minél inkább a bőrébe tudok bújni, annál nehezebb elítélni, és annál könnyebb megbocsátani.

Ennek eredményeképpen néha csoda történik: a megtört ember felegyenesedik, és valóban emberré válik. A börtönhivatalnokok ettől rettentően félnek és egyáltalán nem értik, hogyan és miért történik ez. Számomra viszont boldogság az ilyen eset. Ügyvédek nem egyszer láttak hasonlót.

Természetesen nagyon nehéz volna a családi biztonság, támogatás nélkül. A család, a barátok, a háttér – ez a veszteség forrása, de előnye is annak, ha az ember felnőtt korban kerül börtönbe.

Idebent a legfontosabb feltétel az önfegyelem. Tartást szerezni, vagy kiüresedni. A közeg próbál beszippantani, magába olvasztani. Persze van, hogy az embert elfogja a depresszió, de az leküzdhető.

Amúgy minél keményebb a külső helyzet, nekem személy szerint annál jobb. Az elkülönítőben lehet a legjobban dolgozni, mert ott érzem közvetlenül és nyíltan a szembenállást az ellenséges erővel. Az itteni mérce szerinti átlagos körülmények között nehezebb fenntartani a készenléti állapotot.

Bocsásson meg, úgy írok, mintha „széljegyzeteket” készítenék. Gondolkodás nélkül. Holnap lesz a következő tárgyalás.

Örömmel folytatom a párbeszédet.

Mély tisztelettel,
M.